

УДК 631.11:331.101.3:332.2

Лисюк О.В.,
к.е.н., в.о. доцента кафедри статистики та аналізу
Львівський національний аграрний університет

МОТИВАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Lysiuk O.V.,
cand.sc.(econ.), acting assistant professor of the
department of statistics and analysis
Lviv National Agrarian University

MOTIVATION OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES AS A DETERMINING FACTOR OF FORMATION OF THE LAND USE SYSTEM

Постановка проблеми. З часу офіційного оголошення земельної реформи в Україні минуло вже два десятиліття, проте перетворення, що стосуються питань земельної власності, володіння, користування й розпорядження землею як головним засобом виробництва у сільському господарстві, виявилися досить неоднозначними та малоефективними. Саме тому вирішення стратегічних завдань у цій сфері потребує цілеспрямованого, комплексного, всебічного та науково обґрунтованого проведення правових, економічних і організаційних заходів стосовно ефективного використання землі в органічному зв'язку з усіма чинниками виробництва, адже земля є вже не лише просторовим базисом, природним ресурсом, а й товаром і водночас капіталом у речовій формі, джерелом доходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних наукових дослідників землі як чинника виробництва та проблеми вдосконалення земельних відносин належить виділити В.О. Білика, П.І. Гайдуцького, Г.Д. Гуцуляка [1], Збарського В.К. [3], М.В. Калінчика, І.І. Лукінова, В.Я. Месель-Веселяка, М.Й. Маліка [6], І.Р. Михасюка, О.М. Онищенко, Н.І. Титову, А.М. Третьяка, М.М. Федорова та інших.

Високо оцінюючи внесок вітчизняних авторів у розвиток теоретичних засад щодо шляхів перетворення сільськогосподарського виробництва у високорозвинуту галузь на основі раціонального використання землі, слід зазначити, що на сучасному етапі існує об'єктивна необхідність подальшого поглибленого вивчення цієї проблеми з урахуванням регіональних її особливостей.

Постановка завдання. Метою дослідження є наукове обґрунтування практичних засад ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами в ринкових умовах. Для досягнення зазначеної мети ставилися такі завдання:

- дослідити динаміку змін у землекористуванні аграрних підприємств;
- визначити рівень економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах;
- проаналізувати основні тенденції розвитку сільськогосподарського виробництва у агроформуваннях Львівщини.

Об'єктом дослідження є процеси, що мають місце у системі землекористування серед сільськогосподарських підприємств Львівської області на сучасному етапі.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів проблеми розвитку земельних відносин та організації ефективного використання земельних угідь в аграрній сфері регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з необхідних умов виходу нашої держави з економічної кризи є якомога швидше трансформування сільського господарства у

сучасну високоефективну галузь, спроможну забезпечити різні галузі національного господарства сировиною, а населення – якісними та дешевими продуктами харчування.

Сьогодні вже маємо достатні підстави стверджувати про позитивну динаміку з нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, що стало наслідком практично остаточного завершення формування структури виробництва та системи його організації в процесі земельної й аграрної реформи.

Не винятком є й сільське господарство Львівщини. Так, загальні обсяги виробництва валової продукції галузі в усіх категоріях виробників області зросли з 7585,0 млн. грн. у 2007 році до 8753,4 млн. грн. у 2012 році або на 15,4% [8]. Одночасно варто зауважити, що це зростання забезпечене виключно завдяки діяльності сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств, де обсяги виробництва аграрної продукції збільшилися на 1487,6 млн. грн. або у 2,3 рази, що свідчить про підвищення рівня ефективності використання землі як основного засобу та предмету праці у агровиробництві (обсяги виробництва валової продукції у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь за період 2007-2012 рр. збільшилися на 120,6%).

З аналізу звітних даних видно, що упродовж досліджуваного періоду у сфері землекористування аграрних підприємств та фермерських господарств відбулися певні зміни, які призвели до збільшення площ сільськогосподарських угідь у користуванні цієї категорії виробників на 10,6 тис. га або на 4,5% (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка площ сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах за 2007-2012 рр.

Показник	Станом на кінець року:						2012 р. до 2007 р., %
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства							
Кількість землекористувачів	1932	1926	1910	1839	1821	1855	96,0
Площа с.-г. угідь, тис. га	233,6	240,3	245,6	236,1	230,4	244,2	104,5
Середня площа с.-г. угідь на 1 господарство, га	121	125	129	128	127	132	109,1
Сільськогосподарські підприємства							
Кількість землекористувачів	696	694	674	615	591	615	88,4
Площа с.-г. угідь, тис. га	172,9	178,2	192,1	185,6	180,9	199,5	115,4
Середня площа с.-г. угідь на 1 господарство, га	248	257	285	302	306	324	130,6
Фермерські господарства							
Кількість землекористувачів	1236	1232	1236	1224	1230	1240	100,3
Площа с.-г. угідь, тис. га	60,7	62,1	53,5	50,5	49,6	44,7	73,6
Середня площа с.-г. угідь на 1 господарство, га	49	50	43	41	40	36	73,5

Джерело: складено автором на основі [8]

Зростання попиту на основний засіб та предмет праці у досліджуваній нами галузі може свідчити про активізацію підприємницької діяльності у сфері сільськогосподарського виробництва Львівської області.

Разом з тим, тенденція до збільшення площ сільськогосподарських угідь спостерігалася не у всіх районах області. Так, із загальної кількості районів у 8 адміністративно-територіальних одиницях відбулося скорочення площ угідь на 17,2 тис. га (рис. 1).

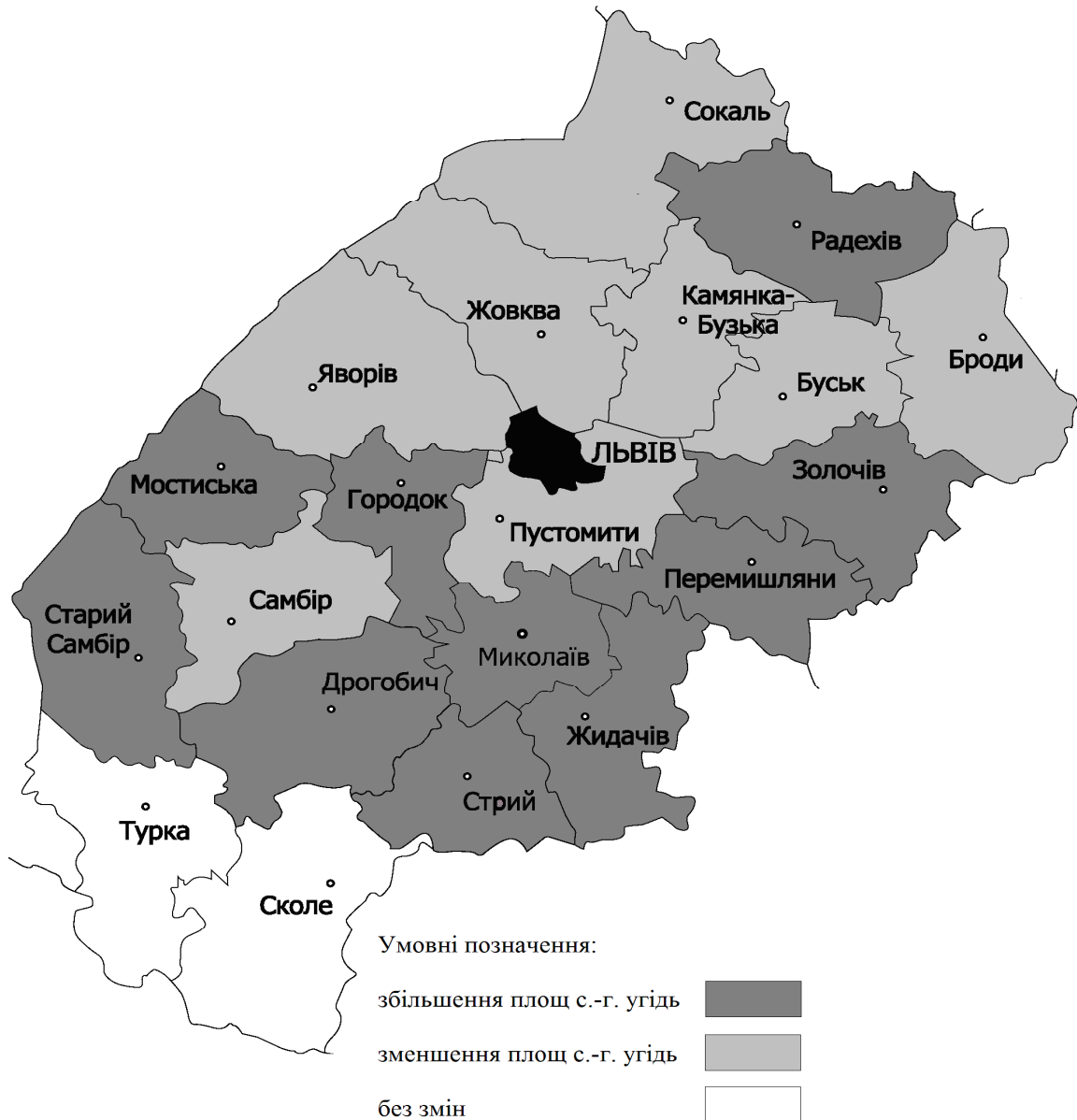

Рис. 1. Графічне зображення зміни площ сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах Львівської області за 2007-2012 роки

Джерело: складено автором на основі [8]

Наведений графічний матеріал також дає підстави стверджувати про існування певної залежності у поведінці агровиробників від територіального розташування адміністративних районів області.

Відмінності у поведінці виробників сільськогосподарської продукції щодо кількісного використання землі, на нашу думку, повинні певним чином пояснюватись.

Разом з тим, мотивація (чи її відсутність) щодо збільшення площ сільськогосподарських угідь у користуванні може мати доволі глибокі причини та складну структуру зв'язків.

Прагнення пояснити сукупність ознак через введення більш глибоких, узагальнених характеристик явища, що в основному визначають його структуру, призводить до моделі факторного аналізу.

Розрахунки, проведені на підставі статистичних даних за 2007 рік щодо обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах Львівщини, дали змогу виділити два

незалежних фактори (перший з яких пов'язаний з зерновими і зернобобовими культурами, озимим ріпаком та м'ясом, другий – з картоплею та овочами).

Таблиця 2

Матриця факторних навантажень за 2007 рік
(сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства)

Вид с.-г. продукції	Фактор 1	Фактор 2
Зернові і зернобобові культури	0,907	0,023
Озимий ріпак	0,864	-0,178
Картопля	-0,125	0,855
Овочі	0,122	0,914
М'ясо всіх видів у живій вазі	0,822	-0,071
Молоко	0,558	0,181

Джерело: складено автором на основі [8]

З аналізу значень факторних ваг, наведеного нижче, можна побачити, що від'ємне значення до фактора 1 тут спостерігається у всіх районах, де площі сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком збільшилися (табл. 3). Разом з тим, у районах, де мало місце зменшення площ сільськогосподарських угідь, зв'язок з фактором 1 у переважній більшості позитивний (табл. 4).

Таблиця 3

Значення факторних ваг за 2007 рік
(райони, у яких відбулося збільшення площ сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком)

Район	Фактор 1	Фактор 2
Городоцький	-0,230	-0,635
Дрогобицький	-0,789	-0,505
Жидачівський	-0,168	-0,206
Золочівський	-0,586	3,359
Миколаївський	-0,035	1,157
Мостиський	-0,645	-0,215
Перемишлянський	-0,955	-0,621
Радехівський	-0,371	-0,555
Старосамбірський	-1,057	-0,482
Стрийський	-0,230	0,350

Джерело: складено автором на основі [8]

Таблиця 4

Значення факторних ваг за 2007 рік
(райони, у яких відбулося зменшення площ сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком)

Район	Фактор 1	Фактор 2
Бродівський	0,459	0,491
Буський	0,164	-0,090
Жовківський	1,912	-0,686
К.-Бузький	-0,940	-0,435
Пустомитівський	2,085	-0,551
Самбірський	-0,018	-0,660
Сокальський	1,968	0,809
Яворівський	-0,564	-0,528

Джерело: складено автором на основі [8]

Результати застосування наведеної вище техніки розрахунків на підставі даних за 2012 рік дають підстави стверджувати, що за останні роки відбулися певні структурні зміни у виробництві сільськогосподарської продукції серед сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств. На відміну від 2007 року, у 2012 році вже спостерігаємо три фактори, які найбільш повно описують тенденції у виробництві агропродукції.

Так, перший фактор пов'язаний з виробництвом зернових та зернобобових культур і молока, другий – з вирощуванням ріпаку та картоплі, третій – з виробництвом м'яса (табл. 5).

Таблиця 5

Матриця факторних навантажень за 2012 рік
(сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства)

Вид с.-г. продукції	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Зернові і зернобобові культури	0,777	0,153	-0,058
Озимий ріпак	0,312	0,812	0,004
Картопля	-0,237	0,829	-0,014
Овочі	0,527	0,143	0,599
М'ясо всіх видів у живій вазі	-0,178	-0,078	0,888
Молоко	0,844	-0,161	-0,009

Джерело: складено автором на основі [8]

Що ж до значень факторних ваг у 2012 році, то тут вже є менше підстав говорити про суттєву різницю між досліджуваними групами виробників сільськогосподарської продукції, все ж, на нашу думку, серед районів, у яких за останні роки площі сільськогосподарських угідь у підприємствах та фермерських господарствах збільшилися, спостерігався більш тісний зв'язок з виробництвом м'яса.

Результати розрахунків, наведених у таблицях 6 та 7, на нашу думку, підтверджують припущення, висловлене вище, про наявність певних особливостей, що відрізняють між собою досліджувані групи сільгоспвиробників. Так, якщо у групі господарств, що зменшили площі сільськогосподарських угідь у своєму користуванні (група-1), негативний зв'язок з другим фактором (вирощування ріпаку та картоплі) спостерігався у 50% випадках, то у іншій групі (група-2) – 80%; якщо у групі-1 тісно пов'язані (позитивний зв'язок) з третім фактором (м'ясо в живій вазі) лише 25%, то у і групі-2 – 50%.

Таблиця 6

Значення факторних ваг за 2012 рік
(райони, у яких відбулося зменшення площ сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком)

Район	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Бродівський	1,622	-0,675	-0,226
Буський	-0,045	0,032	-0,393
Жовківський	0,643	0,106	-0,630
Кам'яно-Бузький	-0,528	-0,269	-0,954
Пустомитівський	-0,132	0,157	1,843
Самбірський	-0,056	1,030	-0,141
Сокальський	2,570	-0,291	-0,210
Яворівський	-1,086	-0,760	0,092

Джерело: складено автором на основі [8]

Таблиця 7

Значення факторних ваг за 2012 рік
(райони, у яких відбулося збільшення площ сільськогосподарських угідь у 2012 році в порівнянні з 2007 роком)

Район	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Городоцький	-0,591	-0,312	-0,817
Дрогобицький	-0,459	-0,849	-0,997
Жидачівський	1,333	1,220	0,982
Золочівський	-0,934	3,277	-0,554
Миколаївський	0,182	-0,242	0,490
Мостиський	-0,958	-0,597	0,427
Перемишлянський	-0,182	-0,009	0,310
Радехівський	0,353	-0,328	-0,978
Старосамбірський	-1,037	-0,866	-0,863
Стрийський	-0,694	-0,626	2,620

Джерело: складено автором на основі [8]

Все це може свідчити про об'єктивно існуючі умови, які призвели до розширення площ сільськогосподарських угідь у групі-2, зокрема зростання значення виробництва м'яса.

Висновки та подальші дослідження. Дослідження стану розвитку сільськогосподарського виробництва у агроформуваннях Львівської області дають достатні підстави стверджувати про наявність позитивних зрушень у галузі, на що вказує позитивна динаміка нарощування обсягів виробництва валової продукції сільського господарства серед зазначеної категорії виробників. Так, за період з 2007 по 2012 рр. тут щорічно забезпечувався приріст валової продукції сільського господарства в середньому майже на 270 млн. грн. або на 18,1%, а обсяги виробництва валової продукції сільського господарства у розрахунку на 100 гектарів угідь зросли з 487 до 1075 тис. гривень.

Оскільки виробництво будь-якого виду продукції потребує використання певних ресурсів, зрозумілим є факт зростання площ сільськогосподарських угідь у користуванні сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств Львівщини упродовж 2007-2012 років (на 10,6 тис. га або на 4,5%). Разом з тим, динаміка зміни площ сільськогосподарських угідь в розрізі адміністративних районів області засвідчила певну закономірність у потребі сільгоспвиробників до основного засобу та предмету праці галузі – землі.

Дослідження показали, що, за винятком окремих випадків, райони області територіально згруповані у дві групи, в одній з яких площі сільськогосподарських угідь за період, що розглядався, скоротилися (північна частина області), у другій – зросла (південна частина області крім Сколівського та Турківського районів, де площі угідь не змінювалися).

Зрозумілим є той факт, що за умов ринкової економіки попит на виробничі ресурси формується, виходячи виключно економічних інтересів виробника. Таким чином, в ході проведеного дослідження нами висунуто припущення про наявність (відсутність) певної мотивації серед зазначених вище груп сільгоспвиробників щодо використання у своїй господарській діяльності земельних ресурсів.

Так, у групі господарств, де спостерігалось розширення площ сільськогосподарських угідь у користуванні, виявлено достатньо яскраво виражену тенденції з нарощування обсягів виробництва м'яса у живій вазі, яка суттєво випереджує темпи зростання цієї ж продукції у групі, де площі угідь скоротилися.

Таким чином, на підставі результатів проведеного дослідження можна стверджувати про позитивні тренди з розвитку тваринницької галузі на найближчу перспективу (особливо щодо виробництва м'яса), що може свідчити про поступове покращення стану розвитку тваринництва, яке за останні 20 років опинилося у вкрай важкому становищі.

Література

1. Гуцуляк В.М. Ландшафтна екологія: Геохімічний аспект : навч. посібник / В.М. Гуцуляк. Вип. 2. – Чернівці: Наші книги, 2009. – 312 с.
2. Економіка підприємств / Черевко Г.В., Горбонос Ф.В., Іваницька Г.Б., Павленчик Н.Ф. – Львів: Априорі. – 2004. – 384 с
3. Економіка сільського господарства: навч. посібник / [Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. та ін.]; за ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. – К.: Каравела, 2009. – 264 с.
4. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка / [Ватаманюк З., Панчишин С., Реверчук С. та ін] – К. : Альтернативи, 2003. – 606 с.
5. Земельний кодекс України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.liga.net.
6. Малік М.Й. Проблеми розвитку сільських територій / М.Й. Малік, В.А. Пулім // Стратегія розвитку України. Науковий журнал. – № 2. – 2008. – С. 12-22.
7. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / Г.В. Савицька. – 2-ге вид., виправлене і доповнене. – Київ: Знання, 2005. – 662 с.
8. Статистичний збірник. Сільське господарство Львівщини [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Львівській області. – 2013. Режим доступу: <http://www.stat.lviv.ua>.

References

1. Huculak, V.M. (2009), *Landshaftna ekolohiia: Heokhimichni aspekt* [Landscape ecology: Geochemical aspect], 2nd ed, Nashi knygy, Chernivtsi, Ukraine, 312 p.
2. Cherevko, H.V., Horbonos, F.V., Ivanytska, H.B. and Pavlenchuk, N.F. (2004), *Ekonomika pidpriemstv* [Business economics], Apriori, Lviv, Ukraine, 384 p.
3. Zbarskyi, V.K., Matsyhora, V.I., Chalyi, A.A. etc. (2009), *Ekonomika silskoho hospodarstva* [Economics of agriculture], tutorial, Caravela, Kyiv, Ukraine, 264 p.
4. Vatamaniuk, Z., Panchyshyn, S. and Reverchuk, S. (2003), *Ekonomichna teoriia: makro- i mikroekonomika* [Economic theory: macro-and microeconomics], Alternativa, Kyiv, Ukraine, 606 p.
5. The Land Code of Ukraine, available at: www.liga.net.
6. Malik, M.Y. and Pulim, V.A. (2008), "Problems of rural development", *Stratehia rozvytky Ukraine*, no. 2, pp. 12-22.
7. Savytska, H.V. (2005), *Ekonomichni analiz diialnosti pidpriemstva* [Economic analysis of activity enterprise], tutorial, 2nd ed, Znannia, Kyiv, Ukraine, 662 p.
8. "Agriculture Lviv", (2013), *Statystychnyi zbirnyk Ukraine*, available at: <http://www.stat.lviv.ua>.